

Տարեկան գինն է 6 Արծաթ Մեծիաիկ
Վեցամսեայ 3 1/2
Մեկ ծանուցումը տողին 2 դարձել է
Ստորագրութիւնները կանխիկ են:
տարագրութիւնները ամեն ամսոյն 4 թ
եւ 45 թ կը սկսին:

Իւրա երբայիք լրագիրներուն մամուլը
ծախքը առնողին վրայ է:
Լրագրոյ վերաբերեալ ճամակ կամ որ
եւ իցե գրութիւն խմբագրին պիտի
ուղղուի. եւ ամեն ճամբուն ծախ
քը խրկուի վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 10 ՕԴՈՍՏՈՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպայէն այս շարժում եկած լու
րերը նոր լոյս մը չեն տար ներկայ քաղա
քական վիճակին անստուգութեանը վրայ,
եւ չյուսացուի որ ալ որ երեք տէրութեանց
կողմանէ Ռուսիոյ զինուած վերջին ծա
նուցադրերուն տրուելիք պատասխաններն
ալ կարող ըլլան այս անստուգութիւնը
փարատելու: Ռուսիա զիջման խօսք մը
տիկ ընել չուզեր քանի որ Լեհերը դէն
ի ձեռին կը պատերազմին: Եւս վերջին
ներն ալ առ այժմ՝ դէնքը վար դնելու
միտք չունին մինչեւ որ կամ հայրենիքին
առւանջ ձեռքէն ազատեն, կամ ամեն
ալ ընաճիճ ըլլան:

Երբէն Պէրլինի մէջ պարտած խօսքը
բուն նայելով, միջնորդ տէրութեանց վեր
ջին ծանուցադրերուն տրուելիք պատաս
խան ալ բացասական կերեւի թէ դրսու
կէն գրուած նամակներն ալ կը հաստատեն
այս լուրը, թէ Լեհա պաշտօնական կեր
պով խօսուած բան մը չկայ: Եւ այժմ սո
ստորդ է որ Ռուսիոյ մէջ զինուորական
մեծ պատրաստութիւններ կան: Օրա
ժողովներ կը լընան, ծովեզերքները կամրա
նան, մանաւանդ Ֆրիւրստիայի ու Քը
րօշթիւտի ծովածոցներն ու նաւահան
դիստները եւ Նեմա գետը բոլորովն ան
մատոյց ըլլալու վիճակի մէջ կը գտնուին:
Եւս ամեն կը յուշընեն, որ Ռուսիա
միջնորդ տէրութեանց առաջարկութիւն
ներն ընդունելու միտք չունին, եւ հետե
ւարար եթէ պատերազմ ծագի՝ պատ
րաստ է ամենայն դուրսութեամբ դէմ գնե
լու:

Գաղղիոյ Եւ Եւրոպայի լրագիրներն ալ
մեծ յոյս մը չունին միջնորդ տէրութեանց
ընելիք վերջին առաջարկութիւններուն ըն
դունուելէն:

Թայեւ լրագիրը՝ Կորչաքոֆ իշխանին
Գաղղիոյ Եւ Եւստրիոյ տուած խնդրոյ
պատասխանին նայելով՝ երրորդին ալ մեր
ժողովական ըլլալը կենթադրէ: Եւս աւ
տիկ յիշեալ լրագրին խօսքերը:

« Կորչաքոֆ իշխանին Եւստրիոյ Եւ
Գաղղիոյ տուած պատասխաններն հաշ
տարար չեն: Եւստրիոյ ուղղուած ծանու
ցագիրը շատ խիստ չէ: Ռուսիա կը յու
սայ որ Եւստրիա կրնայ որ մը նորէն բա
րեկամ ըլլալ իրեն: Գիտէ որ Եւստրիա
չկրնար Ռուսիոյ հետ զինքը կապող շղջ
թան բոլորովն խզել: Լեհաստանի մէկ
մասն ալ իր ձեռքն ըլլալուն համար, եւ
չյուսահատիք զանկա շահէ: Եւս է
Եւստրիոյ զինուած ծանուցադրին միտքը:

« Իսկ Գաղղիոյ ուղղուած ծանու
ցագրին միտքն ուրիշ է: Կորչաքոֆ իշ
խանն այնպիսի վեհապետի մը կը խօսի, որ
յափշտակութեան ընկեր չէ, որ արդէն
թշնամի եղած է Ռուսիոյ, եւ կրնայ տա
կալին պատերազմ՝ բանալ իրեն հետ:
Գաղղիոյ լրագրաց պատերազմաշունչ յօդ
ուածներն՝ անվահեր ձեռներէջութեան
հետ խոհեմութիւնը միացած կը ցուցը
նեն: Կորչաքոֆ իշխանն ալ խնայընել
կուղէ թէ Ռուսիա պատերազմէ չվախ
նար:

« Կը յուսանք որ Ռուսիոյ կայսրը

միտքը կը ծածկէ հիմա, եւ վերջապէս զե
ջում՝ պիտի ընէ, բայց հիմա չուզեր ցու
ցընել: Կորչաքոֆ իշխանը կրնէ թէ Ռու
սիոյ ազդն ամեն բանի պատրաստ է: Տե
սենք ի՞նչ պատասխան պիտի տայ Գաղ
ղիա այս կարգէ դուրս ծանուցադրին: Կը
հաւատանք թէ երեք տէրութիւնները
գետաւանական յարաբերութիւնները կը
բերու ապառնալիք պիտի ընեն: Թէ որ
Ռուսիոյ Եւ Գաղղիոյ հակառակութիւնն
աւելնայ՝ կրնայ զԵւստրիա ալ Գաղղիոյ
ետեւէն քաշել: Իսկ Եւրոպայէն չէզոք բայց
համակիր հանդիսատես մը կը մնայ: »

Լեհացեղացապետութիւնը, ուս
տայ պաշտօնական անդեհութիւններուն
նայելով՝ զպուրէր է Լեհաստանի մէջ
բայց լրագրաց տուած լուրերն հակառա
կը կը ծանուցանեն:

Փարիզէն օգոստ. 4/16 թուով հե
ռագրաւոր մը ծանուցեր էր թէ Եւստ
րիան կայսեր տնին օրը (օգոստ. 3/15)
Փարիզ մէջ ըլլալիք գետաւանական ըն
դունելութիւնը ետ մնացեր է: Եւս ծան
րակշիւ իրողութեան պատճառը գետ ի
մացուած չէ, բայց պարտած լուրերուն
նայելով կը կարծուի թէ Լեհաստանի
զորքներուն վրայք երեք միջնորդ տե
րութեանց մէջ բաղձալուծման չափ կա
տարեալ համաձայնութիւն չէ կրցեր հաս
տատուիլ:

Գերմանական դաշնակցութեան ընդ
հանուր շահուցը վերաբերեալ խնդիրն
րու կարգադրութեան համար Եւստրիոյ
կայսրը Գերմանիոյ բոլոր թագաւորաց Եւ
իշխանաց հրաւեր զրկած էր օգոստ. 4/16
ին Ֆրանքֆորթ դումարուելու: Հեռագ
րական լուր մը կը ծանուցանէ թէ Բը
րուսիոյ Եւ Տանիմարքայի թագաւորներէն
զատ ուրիշ ամեն թագաւորներն ու իշ
խաններն այս հրաւերին պատասխանելով
օգոստ. 4/16ին օրը Ֆրանքֆորթ հա
տեր են:

Եւս այժմ ասիէց աւելի լուր մը չկայ
այս արքայաժողովին վրայ, որ Գերմանիոյ
ապագային նկատմամբ մեծ կարեւորութիւն
ունի: Վասն զի կրնայ՝ փոխանակ աւելի
սերտ եւ հզօր միութիւն մը հաստատե
լու՝ արդէն գտնուածն ալ աւելի: Եւս
դէն Բրուսիոյ թագաւորը գերմանական
միութեանց պատուելու դիտարկութիւ
նը յայտնած է կրտսի: Հաւանական է
որ Վերթէմբերգի ու Սաքսոնիայի թա
գաւորներն Եւ Սաքս-Կոպուրիկի ու Եւ
սոյի մեծ դուքսերն ալ՝ որոնք առաւել
Բրուսիոյ յարեալ են՝ քան թէ Եւստրիոյ,
առաջինն օրինակին հետեւին, եւ այն ժա
մանակ գերմանական միութեան խնդիրը
բոլորովն ուրիշ կերպարանք կառնու:

Եւստրիոյ կայսեր եղբայր Մաքսի
միլիանոս արշերուքսին Մէքսիկայի կայսր
ընտրուելը լնցած դորձ կրնայ համար
ւիլ: Մէքսիկայի աւագաժողովին 135 ան
դամոյ 133ը կայսրութեան համար քուէ
տուեր Եւ Մաքսիմիլիանոս արշերուքսին
ընտրեր են, սա պայմանաւ որ եթէ ան
չընդունին, Եւստրիոյ կայսրն ուրիշ ար
ժանաւոր մէկը ցուցնի:

Եւս քննարկութիւնն արդէն Մէքսի
կայի ժողովրդեան կողմէն մեծ համակրու
թեամբ ընդունելութիւն գտած ըլլալով,
ապրակոյ չէ մնացած որ ընդհանուր քը
ւեարկութեամբ ալ պիտի վաւերանայ
երբոր ընդհանուր ազգին կամքն հարցը
է: Կըսուի թէ Մաքսիմիլիանոս արշե
րուքսին ալ բաղձանքն այս է: Կուղէ որ
իրեն առաջարկուած դաճը ժողովրդեան
քուէին վրայ հիմնուի:

Գաղղիական Ֆրանս լրագրին դրա
ծին նայելով, Մաքսիմիլիանոս արշերուք
սը Մէքսիկայի կայսր ըլլալու հաճեր է:
Հետեւաբար Գաղղիոյ Եւ Մէքսիկայի կա
ռավարութեանց մէջս հիման վրայ հե
տեւեալ որոշումներն եղեր են:

Մէքսիկայի ներկայ պատերազմին ծախ
քը մինչեւ 10 տարի Գաղղիոյ կառավա
րութեան պիտի վճարէ: Նոյնպէս յիշեալ
տէրութեան ուրիշ մասնաւոր պահանջը
ները: Եւս Գաղղիոյ դատ գաղղիական զօրքերը
ժամանակ մը Մէքսիկա պիտի նստնու
եւ դիկան կառավարութեան ծախքով:

Հեղեմայեց նորքնախ Գեորգ Ե.
թագաւորը յաւաքեալ սեպտ. 5ին Փա
րիզ կ'ապաստուի: Բանի մը որ հան կե
նայէ ետեւ նորապի թագաւորը թու
րոնէն շողմանալով Յունաստան պիտի եր
թայ, եւ Հելլենական ազգին բաղձնա
ցը համեմատ՝ հետք խիստ քիչ Տանի
մաքսայի պիտի տանի: Եւս իհարկէ նախորդ
գահակցոյց թագաւորին դէմ՝ հեղեմայե
ւոյ ունեցած դժգոհութեան մէկ պատ
ճառն ալ իր արքունիքն ու պաշտօնարան
ները Պալէստինայէն լքող ըլլալը
էր, մանաւանդ սկիզբները:

Եւստրիայի Միայնալ-Եւստրիոյ մէջ
պատերազմը զարմանալի ընդգիծապատկեր
մը կը ներկայացնէ այս միջոցին: Հիւսիսա
կանք յաղթող են այս օրերս, բայց պա
տերազմին այնչափ ձանձրացեր են որ զին
ւորութեան շերտաւոր համար խռովու
թիւն կը հանեն: Իսկ հարաւայեց ընդ
հակառակն դուռը դուռը զինուորութեան
կը դիմեն, եւ պատերազմին շարունակիլը
կուղեն:

Հիւսիսական կառավարութիւնն ալ ա
ռանց ժողովրդեան դժգոհութեանը միտ
դնելու պատերազմին անպատճառ շարունա
կել կուզէ: Եւս երկու հակառակ կացու
թեան վախճանը խիստ վախճաւոր է հիւ
սիսական կառավարութեան համար: Վա
սին զի եթէ վերջին զինուորական յաջ
ողութիւններուն ետեւէն նոր ձախորդու
թիւն մը գայ՝ ինչպէս որ արդէն քանի մը
անգամ տեսնուեցաւ, հիւսիսական կա
ռավարութիւնը կարող չպիտի ըլլայ նոր
բանակներ կազմելու, եւ եթէ դարձեալ
բանութիւն բանեցնել ուզէ, բոլոր ժա
ղովրդէն ոսքի կենէ իրեն դէմ:

Կըսուի Եւրոպէն օգոստոս 1 թուով ե
կած լուրերը կը ծանուցանեն թէ Ռա
բահանօք գետին վրայ մեծ պատերազմ
կ'ապաստուի: Հարաւայեց Չարլսթըն
քաղաքին պաշարումը կը շարունակէ:
Բէնիթիւքի Եւ Թեմեթիւքի մէջ հարա
ւայեց նոր հարուած մ'ալ կրեր են:
Հիւսիսական Պալէստինայի քաղաքն

տներ՝ Սօպիլի վրայ կը քարն:

Մատակարարի Բասօհէրինա-Ման
ժոքա թագուհին Եւստրիոյ կայսեր նա
մակ մը դրած է, որուն մէջ իր դահա
կաւութիւնը ծանուցանելու ետեւ՝ Գաղ
ղիոյ հետ բարեկամ մնալու փափաքը կը
յայտնէ, միանգամայն խնայընելով թէ
Մատակարար բնակեալ գաղղիացեոյ
անձն ու շահերը պաշտպանելու դիտար
կութիւն ունի:

Սահայի յիշեալ կողմէն եկած ուրիշ
լուրերն ընդհակառակն կը ծանուցանեն
թէ նախորդ Բանիվալ թագաւորին ար
տաքին դորձոց պաշտօնէն նորէն պաշ
տօնի հասնելով՝ օտարազգեաց թշնամու
թիւն ընել սկսեր է: Գաղղիոյ հետ ա
ռւարական դաշնակցութիւն ընդ նախ
կին պաշտօնեան խնդրամահ պայմաններ
է: Գաղղիացեոյ ալ արգիւրներ է երկիր
գնել, եւ Գաղղիոյ հիւպատոս Պ. Լապոր
դըրօնին իջեցունելով՝ ուրիշ գաղղիացեոյ
հետ մայրաքաղաքէն ութ ժամ հեռու
տեղ մը քաշուեր է:

Ղարնէն եկած վերջին լուրերը կը
ծանուցանեն թէ Ղարնի աշխարհական
թագաւորն օտարազգեաց տուրեւառու
թեանցն ու ապահովութեանը նպաս
տաւոր քաղաքականութիւն մը ձեռք առ
նելու Եւ Եւրոպայի պահանջած տուգանքն
հատուցանելու յանձնառու եղեր է:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական հրամանաւ
Իսթիմայի նախորդ գայմագամ Մահ
մաւ փաշան Պոնայի Լէնի պազարի
նա հանգին կառավարիչ անուանեցաւ:

Լէնիլիլի նախորդ գայմագամ Լե
իլա փաշան Իսթիմայի գայմագամ ան
ուանեցաւ:

Չանիլիլի նախորդ գայմագամ Եպ
սիւլ Հալիմ փաշան Բեթթահայի
գայմագամ անուանեցաւ:

Բայիթ պէյը Չանիլիլի գայմագամ
անուանեցաւ:

Պատերազմական տոնին (Տարը
Շուրա) անդամ Լիլա Լիլա փաշան
Ֆերիքի ատոմանաւ մայրաքաղաքի մաք
ստանց վերատեսուէչ Ս. սեմ. Բեանի
փաշայի եղբոր Օսման փաշային տեղը հեր
սէքի Եւ Պոնայի կայսերական բանակին
հրամանատար անուանեցաւ:

Մարմարա կղզոյն բնակիչներն անց
եալները օգոստոսի առաջին կէտին աղեր
սաղիր մը մատուցած ըլլալով, Ս. Եւս
փառ կայսրը հաճեցաւ յատուկ Միւսալի
մը գնել յիշեալ կղզին, որ մինչեւ ցարդ
Լըրէի կառավարչին իշխանութեան տակ
կը գտնուէր:

Եւս 70 000 զուրուշի դումար մը շնորհեց
յիշեալ կղզոյն մէջ հաստատուող օգտակար
ըլլալիք այլ Եւ այլ շինութիւններու հա
մար:

Ինչպէս որ արդէն ծանուցելու էինք

րեց ամեն արդեւոր միաբանութեամբ դրա-
րոցներ հաստատուելու և երաժշտութեան ալ
որ ըստ օրէ պայծառութեամբ ու բարե-
կարգութեամբ հսկելու :

« Եւսկէց զատ քաղաքիս ձախակողմը
250 000 կանգուն ընդարձակութեամբ կը-
նիւնաբեր (սաղարթ) ձախի մը կար որ
քաղաքիս օդին ապահանութեանը և ջեր-
մային և ուրիշ զանազան հիւանդութեանց
պատճառ էր : Այս և, քննիչ Քիլա Է-
ֆենտիի հրամանաւ քառասուն բաժնով
ընկերութիւն մը հաստատուելով այս ձախ-
ձախութեամբ լեցուցուց անգամ և ար-
դէն 20 000 կանգուն շախ աղբ լցուած է :

« Բարաքէս Կարապետի երթալու
ձանքուն վրայ մէկ կողմի ծովային ծայրու-
ղաւթային վրայ ներկայիս կը կար ուս-
կից ի յնոցին վրիկութիւնը անհնար էր, և
ամեն տարի ալ դիտուածով կորստիւ
անձանց թիւը մինչև 40—50 կը հասնէր :
Այս և, քննիչ Էֆենտիի հրամանաւ այն
շաւիղը ընդարձակ բացուցուց անպէս որ
կառքով անգամ խիստ ապահովութեամբ
կանցնուի հիմա :

« Եւսկէց քաղաքիս մօտ Մէրտ բլմա-
ղի ըստած գետը երկար ժամանակէ ի վեր
կամուրջ չունենալով վտանգներ պահա-
սէր ըրար, քննիչ Էֆենտիի հրամանաւ
ընկերութիւն մը վտան առած է 150 000
դրուշէ գումարով մը կամուրջ մը շէ-
նել հաստատուեց ապահովութեան համար :

« Բարաքէս մէջ շատ փողոցներ յա-
տուկ ական (լաղըմ) չունենալուն թէ՛ լը-
ւայեաց ջուրերը և թէ՛ ապահանութիւնը
փողոցներուն մէջ հաւաքուելով քաղա-
քին մէջ ժանտահոտութեան և օդին ա-
պահանութեանը պատճառ եղած էր, իսկ
այժմ քաղաքիս ամեն կողմերը ջուրերու
անցքեր բացուելով փողոցներու մէջ ա-
կաններ չենուելու սկսած և արդէն կէսէն
աւելին ալ շինուած է, որով փողոցները
մաքրուած և օդին մէջ բուրած ժանտա-
հոտութիւնը վերացած է : Թողուք տու-
ներու և խանութներու խիտ առ խիտ և
անկանոս շէնքերը որ իրարու հակառակ
պատշգամբներ շինելով զերթէ փողոցները
զոցուած էր, իսկ այժմ նորաձև կարուած
և ձանապարհներ բացուած է :

« Երբէն քաղաքէս մինչև Եմախա
կառք բանելու ձանապարհ մը շինութեան
կայսերական հրովարտակն եկած և վեց
տեղէ սկզբնաւորելով մինչև ցայժմ 12000
կանգունէն աւելի տեղ շինուած է : Բա-
ղաքիս նաւահանգիստին առջև քարակոյ-
տեր գտնուելով և օրինաւոր նաւամա-
տոց չգտնուելուն շատ անգամ նաւաբե-
կութիւններ և անձի կորուստներ պահա-
սէին, այս պահանջութեան ալ դարման
տանելու համար Այս և, քննիչ Քիլա Է-
ֆենտիի կայսերական հրովարտակն մը ըս-
տացաւ և շինութեան ձեռնարկութիւն
ներն արդէն ըստ պատշաճի սկսուած է :

« Այս քաղաքէս մէջ Քիլա Էֆեն-
տիին հոս գալատնէն մինչև ցայսօր ութ
տեղ որոշ որոշ ժողովներ հաստատուե-
լով մինչև ցայժմ տրուած արեւսագրե-
լու թիւն ութ հազարի մօտեցած է ու
յոնց մանրամասն քննութեամբ կը պարա-
պի Այս և, քննիչ Էֆենտիին և արդէն
անկողաւ գործերէ աւանուած և իրաւանց
տէրերուն արուած ստակի գումարն ալ
վաճառեն հաղար լիւրայի հասած է :

« Բաղաքիս երբ որ առատագու-
թիւնը կայսեր շնորհիւ քաղաքս ալ
որ ըստ օրէ բարեկարգութեան մէջ յա-
ռաւարկուելով Սե. ծովու ափանց նաւա-
հանգիստներուն մէջ առաջինը պիտի ըլ-
լայ, քաղաքս պարտք մը դնելով մեր վրայ
որ Կարին կայսերական վեհափառութեան
անդին և երջանիկ կենացը բարօրութեա-
նը համար ազգովին ջերմեռանդ բարե-
մաղթութիւններ ընելը, կենդանութիւն
մաղթելով միանգամայն Այս և, քննիչ
Քիլա Էֆենտիին արդէն զի իր առաջինայ
բարեկարգութեան գործերն ի գլուխ առ-
նելու յաջողի :

« Յուսէ ինձ սախայի և չեմ կրնար
ծածկել որ քաղաքիս հայ ազգին վիճակը
օրէ օր յետախաղաց դիւր մը բռնած է
զաւատ իս առ աջնորդ Գեր. Գեորգի ուր :

« Բարաքէս թուրքութեամբ ու անկողութե-
թեամբ օրինակի համար Այս և, քննիչ
նիլ Էֆենտիին քաղաքս հասած ժամա-
նակը վիճակիս առաջնորդն ալ հոս գրա-
նուելով այցելութիւն մը ըրաւ Այս և, քննիչ
Քիլա Էֆենտիին, որ զինքը սիրալիր պատ-
ւով ընդունելէ ետեւ խոստացաւ փոխա-
գարձ այցելութեան գալ իրեն ի պատիւ
հայ ազգիս : Բայց Ա. առաջնորդը փոխա-
նակ անոր փոխադարձ այցելութեանը ըս-
պասելով Պաթրայի վրայով Մարգուան
գնաց, և մինչդեռ Այս և, քննիչ Քիլա Էֆեն-
տիին իր խոստմանն համաձայն քաղաքիս մէջ
6 ամիսէ ի վեր ազգային ընկերութեամբ
կառուցած գալուցի այցելութեան գալով
հայ ազգիս վիճակին վրայ տեղեկութիւն
ներ ուղեց, և խնդիր մը կամ դանդաղա-
մը եթէ ունենք սիրով մօտիկ ընել առա-
ջարկեց, բայց ինքզինքն առաջնորդի նորին
ծայ Տ. Գեորգի քահանայի և ուրիշ աշ-
խարհական ազգայինք ներկայանալով ազ-
գիս շնորհակալութիւնն յայտնեցին քննիչ
նիլ Էֆենտիին, որ և զօժ ըլլալով թէ՛
ազգէն և թէ՛ նորահաստատ վարժարա-
նէն, անոր քննութեանը ներկայ գտնուե-
լու իրեն յայտնեց որ մօտ օրէն պիտի կա-
տարուի :

« Սեկիւնայի Բալէրմօ քաղաքէն կը
գրեն թէ Լանա հրաբուխ լեռը շարու-
նակ մօտիկ և լալա կը ժայթքէ :

« Օւսթիարանա քաղաքին մէջ մանր
քարերու կարկուտ մը տեղացեր է որոնք
մինչև 60—70 տրամ ծանրութիւն ունին
եղեր : այս քարակարկուտը թանձր մու-
խով և աւաղով խառն է եղեր և մինչև
Սիւրաբուսայի ու Մալթայի կողմերը տա-
րածուեր է : կրօնի նաեւ թէ երեւելի ըլ-
նագէտ Ալեմալօրօ դաստառին տունն
ալ լալայի հեղեղով ծածկուեր աւերա-
կի փոքր կոյտ մը դարձեր է :

« Երբեմն դատերն ուշ տեսնուե-
լուն վրայ տրուածներ կըլլան : Մեր ըն-
թերցողներն ի՞նչ ըսելիք ունին հեռե-
կալ օրինակին :

1785 սեպտ. 30ին Գերմանական դաշ-
նակցութեան մասն եղող Մէքլենպուրկի
մեծ դքսութեան մէջ բազմաթիւ դիւզե-
լու կոչակարներ Տօմթօքի քաղաքայի-
տին դէմ դատ մը բացեր են, իրենց շէ-
նած կոչակները նոյն քաղաքի տնտեսաւ-
սին մէջ վաճառել չտարուն համար : Եւս
դատը այն ժամանակէն մինչև հիմա շա-
րունակելով վերջապէս այս տարի յունիս
22ին լնցեր է, այսինքն 78 տարին :

Մէքլենպուրկի բարձրագոյն ատենա-
կոչակարներուն իրաւունք տուեր և Տօմ-
թօքի քաղաքագետը 500 թալէր առ-
գանքի դատապարտեր է, թէ որ այսու-
հետեւ ալ Մէքլենպուրկի ուրիշ քաղաք-
ներուն կոչակները նոյն քաղաքի տնտեսա-
ւան մէջ ծախելու արգելք ըլլայ :

Հարկ չէ ըսել որ 78 տարի առաջ
այս դատը բացող կոչակարներէն և ու-
մէկը հիմա որդ չէ :

« Բարիկէ երեւելի անարդարեան Գ.
Բեյլիսօ հետեւեալ պարզ դեղը կառա-
ջարկէ աչքի բորբոքման որով 2—3 օր
ուան մէջ կանցնի եղեր : Պէտք է զգալ
մը հասարակ աղ մեծ գաւաթ մը հա-
սարակ ցուրտ ջուրի մէջ լուծել, 10 կա-
թիլ ալ լեմն քամել մէջը և աղէկ մը
խառնել :

Եւս աղի ջուրէն ամեն առատ իրի-
կուն պէտք է 3—4 կաթիլ աչքին մէջ
կաթեցնել : առաջին օրէն ցաւը կը կրա-
րի, և երեք օրէն աչքին բորբոքումը կա-
տարեալ պէս կանցնի :

« Համարուիկէն հետեւեալ դէպքը կը
գրեն Գրանքըթըթի գերմաներէն ժուռ-
նալ լրագրին :

« Ենցեալ շաբթու մեր նաւահան-
գիստը մարդ մը եկաւ Եմաքիկա երթալու
համար, և հետեւ երկու կին ունէր որոց
երկուքին ալ օրինաւոր ամուսինն էր :

« Եւսաւսիկ այս պարկէշտ կրկնա-
մուսինն պատմութիւնը :

« Եւսկէց տաններէն տարի առաջ
Սիւրեպիկի գիւղերէն երկու դուստիկ տե-
ր յետին տանքման արքայս գործար մը իր

կնոջն հաճութեամբ Եմաքիկա կերթայ
ապրուստ գտնելու : Ինքը ալ կը յաջողի
և քիչ ժամանակ ետք բուական մեծկակ
գումար մը կը զրկէ իր կնոջը, բայց կնոյն
կարգալ չգիտնալուն համար նամակը տա-
նելեցին կողղէ : Երեք տարի անցնելէ ե-
տեւ, գործաւորը տաներեցէն նամակ մը
կընդունի, որ իր կնոջը մահն և թաղու-
մը կը գուժէր իրեն, և իր երկու որդիքն
ալ իր խնամքը տակ առած ըլլալը իմաց
կուտար, վստահ ըլլալով որ հայրենիկն
զանքը երեսի վրայ չալիտի թողուր : Մի-
տակ գործաւորն ալ տարուն տարի 400
թալէր (1500 ֆրանկ չափ) կը զրկէ տա-
նելեցին որպէս զի իւր գաւառները խա-
մէ, և քանի մը տարի ետքն ալ ինքը կա-
մուսնանայ Եմաքիկայի մէջ :

« Գերմանիայէն բաժնուիլը գրեթէ
12 տարի եղեր էր, բաղդը ամեն կերպիւ յա-
ջողելով, կորուէ վերջապէս իր ետքի կը-
նոջը հետ Գերմանիա դառնալ և որդիքն
առնելով Եմաքիկա տանիլ :

« Իր ծննդեան երկիրը հասնելով
խեղճ կնոջ մը կը պատահի որ պարտիզ-
պանի բանջարեղանաց սաղիկ մը կը քշէր,
որուն տղեկ մը լծուած էր : Մարդը չէր
կրնար իր աչքերուն հաւատալ, և իր կնո-
ջը դառնալով ըսաւ : Թէ որ առջի կնոջս
մահուան և թաղման գուժաբեր նամակը
քովս չըլլար, երբեւն կրնէի թէ սա եղ-
կելն կնոյն իմ առջի կնոն է : Միայն չէր
մարդը, որովհետեւ տաներեցը անոր Ե-
մաքիկայէն զիւր գրամական օգնութիւ-
նը կըլլու համար կնոջ մահուան սուտ
վկայագիրը շիներ անոր զոյրեր էր :

« Եւսկէց կրկնամուսնիւ պէտք եղած
տեղեկութիւնն ստանալէ ետեւ, ամբաստան
եղաւ անարժան քահանային համար որ
անվիճապէս բանտարկուեցաւ, և ինքի ալ
իր առջի կնոյն նորէն առնելով երկու կը-
նոջ օրինաւոր այր եղաւ :

« Գաղղիական Օթինիոն Կապիտալ
լրագրին մէջ հետեւեալ կը կարգանք :

« Թէ որ երբեք իր ժամանակն ու աշ-
խատութիւնը փառ՝ տեղը կորսնցունող
կառավարութիւն մը կայ, Գաղղիայ կա-
ռավարութիւնն է՝ երբոր Հռովմի պա-
պական կառավարութեան բարեկարգու-
թիւններ կ'ապուսէ :

« Գեր. մուշտած չէ Մօրթարա ա-
նուն իրայեղալի տղեկին գործը և բոլոր
պարկէշտ խղճմանքներու այն սրտմուտ-
թիւնը որ հռովմական եկեղեցւոյ շա-
հուն համար եղած այն նողկալի յափշտա-
կութիւնը յարցոյց : Պէտք է յիշել որ այս
գործին վրայ այնչափ իրարանցում ըլլալէ
ետեւ ալ՝ պապական կառավարութիւնը
զիմացաւ կեցաւ, այնչափ որ մինչև հիմա
յիշեալ իրայեղալի տղան ճիւղիթիւններուն
ձեռքը մնացած է, որոնք իրենց օրը եր-
բեք չեն ձգեր : Երբ, ասոր նման դէպք
մը նորէն պատահեր է, զոր Հռովմէն
յուլիս 28 թուով Թուրքիոյ Օթինիոն
լրագրին գրած են : Եւսաւսիկ երկու-
թիւնը :

« Տօն տարեկան հրեայ աղջկի մը
իր ծնողքէն պատիժ կրելով Հռով-
մի Սանթա Բաթարիկա տէ Գունարի
հրապարակին վրայ կուտար : Պուրպօն-
եան տիկին մը անկէց անցնելով աղջկին
այն վիճակին մէջ կը տեսնէ, կը բռնէ և
առանց անոր ճիւղիթ մօտիկ ընելու բռնի
որ աղջկոյ պահպանարանը կը տանի : աղջ-
կան մայրը խնամալով անվիճապէս որաւ
նոցը կերթայ գաւառը կուզէ, բայց չեն
տար : Ըսելով թէ անգամ մը հոն մտնալ
հրեայները ոչ մայր ունին և ոչ աղգական :

« Եւսկէց 19 երրորդ դարուն մէջ,
զաղղիացի գործերէ պահպանեալ քաղաքի
մը մէջ, իրայեղալի մայր մը չկրնար իր գա-
ւառը միմեկ փողոց հանել, առանց յա-
վըրդակութեան վտանգի, նոյն իսկ կա-
ռավարութեան հաւանութեամբ որ ըն-
սանեաց իրաւունքը պաշտպանելու պար-
տաւոր է : Թուրքա վաղը ուրիշ մ'ալ իր
մօրը գիրկէն բռնի պիտի կորզեն :

« Եւսաւսիկ Հռովմի մէջ մեր պաշա-
պանածը : ահաւստիկ գաղղիական գրո-
շակի տուն երկի տակ անցած անցքերը,
Մէրտ և Բիթի ծիւղի կարակիւրները ար-

ժանի չեն Լիթուանիայի մէջ մէկ մէկ
զինուորական հրամանատարութիւն ձեռք
բերելու, ուր յափշտակութիւններն հա-
նապազօրեայ սովորութիւն մը եղած են,
և ընդարձակ կերպով կը կատարուին :

« Եւ հարցնեմք Գ. Չամբրճեանին
թէ այս գործերուն ի՞նչ անուն տարու-
է : կրօնամոլութիւնն կամ մարդասիր-
ութիւնն թէ տառապանահաճոյ բարեպաշ-
տութիւնն :

« Գաղղիայ մէջ հաստատուած գը-
րադիական յանձնաժողով մը նոյն երկ-
րին երեւելի մատենադրութեանց տպագ-
րութիւններուն վրայ հետեւեալ հետա-
քըքըքալարժ տեղեկութիւնները կը հրա-
տարակէ :

1714էն մինչև 1840 միայն Գաղղիայ
մէջ 428 անգամ տպագրուեր են Այս
թերի հեղինակութիւնները : 61 անգամ
ալ Շօլանտայի և Ենգլիայի մէջ : Իսկ
1840էն մինչև 1862 իր ողբերգութիւն
ներն ու պատմական գործերը 2200 ան-
գամ տպուեր են :

Մինչև 1860 թուականը Քօնէյ-
լի բոլոր հեղինակութիւնները 50 անգամ
տպուեր են, իսկ իր գլխաւոր գործերուն
տպագրութիւնն անթիւ է :

Բասինի գործերն ամբողջ մինչև 1835
եթիւնատուն անգամ տպուեր են, իսկ
48 անգամ ալ զատ զատ : 1835էն ի վեր
ալ ամեն տարի 25 000 օրինակ ձուլատպ
կը տպուի իր թատերական հեղինակու-
թիւնները :

Մոլեթի ամբողջ հեղինակութիւնն
ըլ 150 անգամ տպուեր են : իսկ զատ
զատ 70 անգամ : գլխաւոր գործերը ա-
մեն տարի 20 000 օրինակ ձուլագրով կը
տպուին :

Բրէպիլի յօնի ողբերգութիւնները
որոնց ամենէն հինը 1707ին տպուած է,
15 անգամ տպուեր են : իսկ իր ամբողջ
հեղինակութիւնները 30 անգամ :

Գիէնիճի գործերը 1700էն մինչև
1830 գրեթէ 95 անգամ տպուեր են, իսկ
իր գլխաւոր գործերը ամեն տարի 10 000
օրինակ կը տպուին :

Մասիլոնի քաղաքները 25 անգամ
տպուեր են, իսկ փոքր քառասունորդակն
ըստած ձառքը ամեն տարի 6000 օրի-
նակ կը տպուին :

Մօթիւքի օր Կառմաւր մեծու-
թեան և անկան հռովմայեցւոյ անուն
հեղինակութիւնը իր կենդանութեանը 4
անգամ, և 1755էն այսինքն իր մահուանէն
ետք 30 անգամ, և ամեն տարի ալ բազ-
մաթիւ օրինակ ձուլատպ կը գործուի :

Բաքալի խորհրդածութիւնները 1610
էն մինչև 1862 երեսուն և ինը անգամ
տպուեր են, իր գաւառական նամակները
40 անգամ, և 12 անգամ ալ լատին
թարգմանութիւնը :

Պօմարէի թատերական գրութիւն-
ները 40 տպագրութիւն ունեցեր են : իսկ
հատրտիւր գործերը 8 տպագրութիւն
ամբողջ գործերն ալ 15 անգամ տպուեր
են :

Լատաի Ժիլ Պլատ փառասանու-
թիւնը 100 անգամ տպուեր է, իսկ ամ-
բողջ գործերը 12 անգամ :

Ժան Ժապ Ուուսոյի զանազան հե-
ղինակութիւնները 185 անգամ : իսկ թի-
տիլ հեղինակութիւնները 65 անգամ տպու-
ուեր են :

Պիլիանի առականները 100 անգամ
Լաֆօնի վեպերը փառաւոր տիպ 50
անգամ, իսկ իր առականները 2000 անգամ
տպագրուեր են :

Եւս համառօտ ցուցակէն կրնայ հայ-
կեցուիլ Գաղղիայ մէջ ընթերցանութե-
ան ի՞նչ աստիճանի հասած ըլլալը :
Բարեբաղդաբար մենք ալ այս մասին բո-
լորովին զուրկ չենք միթէթարութիւնն :
վստ զի անցնելները հայ գրագէտն մը
կ'աւեալէր մեզ թէ մեր արգելն մէջ ալ
Եւրոպայում մինչև ցարդ 40 տպագրու-
թիւն ունեցեր է, և ցաւք սրտի կըզկէր
թէ գուցէ այսօրուան օրս փնտռուելու
ըլլայ նէ չգտնուի :

Օգնական Խմբագիր Խմբագիր-Տնօրեն
Ա. Մ. ԳԵՈՐԳԵԱՆ Կ. Ս. ԻԻԹԻԻԶԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՄ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՈԼԻՍ ԶԻՆԵԼԻ ԽԱՆ